

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра судової медицини, медичного правознавства
імені заслуженого професора. М.С.Бокаріуса

Навчальний рік 2025-2026

СИЛАБУС ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ

«Сучасні аспекти судово-медичної травматології»
(назва освітнього компоненту)

Нормативний чи вибірковий освітній компонент вибірковий

Форма здобуття освіти денна
(очна; заочна; дистанційна)

Галузь знань 22 «Охорона здоров'я»
(шифр і назва галузі знань)

Спеціальність 228 «Педіатрія»
(шифр і назва спеціальності)

Спеціалізація (за наявності) _____

Освітньо-професійна програма (освітньо-наукова програма)

ОПП «Педіатрія»

Другого магістерського рівня вищої освіти

Курс I

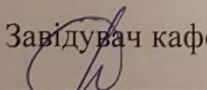
Силабус навчальної дисципліни
розглянуто на засіданні кафедри
судової медицини, медичного
правознавства імені заслуженого
професора. М.С.Бокаріуса

Схвалено методичною комісією
ХНМУ з проблем хірургічного
профіля
(назва)

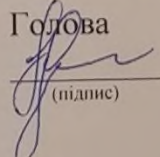
Протокол від
«30» серпня 2021 року № 11

Протокол від
«30» серпня 2021 року № 1

Завідувач кафедри

_____ О.В. Дунаєв
(ініціали, прізвище)

Голова

_____ (підпис)

В.О. Сипливий
(ініціали, прізвище)

РОЗРОБНИКИ СИЛАБУСУ:

1. *Бондаренко Владислав Вікторович* – доцент кафедри судової медицини, медичного правознавства імені заслуженого професора М.С.Бокаріуса, кандидат медичних наук

(прізвище, ім'я та по-батькові, посада, вчене звання, науковий ступінь)

)

2. *Леонтєв Павло Олександрович* – асистент кафедри судової медицини, медичного правознавства імені заслуженого професора М.С.Бокаріуса, кандидат медичних наук

(прізвище, ім'я та по-батькові, посада, вчене звання, науковий ступінь)

**ДАНІ ПРО ВИКЛАДАЧІВ, ЩО ВИКЛАДАЮТЬ
ОСВІТНІЙ КОМПОНЕНТ**

ПІБ викладача	<i>Бондаренко Владислав Вікторович</i>
Інформація про викладача	<i>Професійні інтереси: судова медицина, криміналістика, правознавство, медичне право України</i> <i>Профайл викладача:</i> <i>http://31.128.79.157:8083/user/files.php</i>
Контактний тел.	+38(093) 754-05-54
E-mail:	<i>vv.bondarenko@knmu.edu.ua</i>
Інформація про консультації :	
<u>очні консультації</u>	<i>кожний вівторок з 15.00 до 17.00 год.</i>
розклад:	<i>м. Харків, вул. Тринклера 6, кафедра судової медицини, медичного правознавства імені заслуженого професора М.С.Бокаріуса (3-й поверх)</i>
місце проведення:	
<u>он-лайн консультації</u>	<i>за попередньою домовленістю,</i> <i>http://31.128.79.157:8083/mod/bigbluebuttonbn/view.php?id=37924</i>
Локація	<i>вул. Тринклера 6</i> <i>https://goo.gl/maps/v6bFs5yZonFD77zcA</i>

ПІБ викладача	<i>Леонтьєв Павло Олексаєдрович</i>
Інформація про викладача	<i>Професійні інтереси: судова медицина, правознавство,</i> <i>Профайл викладача:</i> <i>http://31.128.79.157:8083/user/profile.php?id=562</i>
Контактний тел.	+38(098) 466-04-16
E-mail:	<i>po.leontiev@knmu.edu.ua</i>

Інформація про консультації :	
<u>очні консультації</u>	<i>кожну п'ятницю з 15.00 до 17.00 год.</i>
розклад:	<i>м. Харків, вул. Тринклера 6, кафедра судової медицини, медичного правознавства імені заслуженого професора</i>
місце проведення:	<i>М.С.Бокаріуса (3-й поверх)</i>
<u>он-лайн консультації</u>	<i>за попередньою домовленістю,</i> <i>http://31.128.79.157:8083/mod/bigbluebuttonbn/view.php?id=37924</i>
Локація	<i>вул. Тринклера 6</i> <i>https://goo.gl/maps/v6bFs5yZonFD77zcA</i>

ВСТУП

Силабус навчальної дисципліни «Сучасні аспекти судово-медичної травматології» складений відповідно до освітньо-професійної програми (далі – ОПП) «Педіатрія» фахівців другого (магістерського) рівня галузі знань - 22 «Охорона здоров'я» спеціальності – 228 «Педіатрія».

Опис навчальної дисципліни (анотація). Дисципліна «Сучасні аспекти судово-медичної травматології» включає в себе інформацію щодо основних теоретичних та методичних питань судово-медичної травматології. Знання та навички з судової медицини є необхідною умовою для розуміння процесів професійної діяльності у галузі охорони здоров'я. Травматологія - це вчення про пошкодження, їх діагностику, лікування та профілактику. Велика значимість травм для здоров'я і життя людини, надзвичайне різноманіття характеру, локалізації, перебігу травм, умов їх виникнення, обумовлюють те, що питання травматології вивчаються не тільки лікарями-травматологами, що присвятили себе вивченню цієї проблеми, а й представниками ряду інших медичних спеціальностей: нейрохірургами, офтальмологами, стоматологами, ларінгологами і ін. Дуже активно вивчають травму і судово-медичні експерти. Але аспекти вивчення травм лікарями-клініцистами і судовими медиками різні і ця різниця зумовлюється, перш за все, особливостями цілей і завдань, що стоять перед клініцистами та судово-медичними експертами. До завдань клініциста входить: встановлення діагнозу, вибір найбільш раціонального методу лікування і здійснення його, з тим, щоб залишилося якомога менше шкідливих наслідків від травми; вивчення травматизму і вироблення заходів щодо його профілактики. Завдання судово-медичного експерта інші. Він повинен: встановити наявність пошкодження; визначити обсяг і характер пошкодження, ступінь його шкоди для здоров'я і наслідки; встановити, який фактор зовнішнього середовища викликав пошкодження; вирішити питання про механізм виникнення пошкодження; з'ясувати, чи є причинний зв'язок (пряма або опосередкована) між впливом зовнішнього фактора і розладом здоров'я або смертю потерпілого.

Предметом вивчення дисципліни є оволодіння здобувачами вищої освіти теоретичних знань і практичних навичок, що необхідні у провадженні практичної діяльності у сфері охорони здоров'я, а також у повсякденному житті на фоні високого рівня правосвідомості та підвищення правової культури, а також недопущення правового нігілізму.

Міждисциплінарні зв'язки. Навчальна дисципліна «Сучасні аспекти судово-медичної травматології» є необхідною складовою формування особистості лікаря у вищій медичній школі, вона пов'язана зі знаннями соціально-гуманітарних і природничо-наукових дисциплін - нормальної та патологічної анатомії, нормальної та патологічної фізіології, рентгенології, внутрішніх хвороб, педіатрії, хірургії, акушерства та гінекології, травматології, судової медицини.

Пререквізити. Вивчення дисципліни передбачає попереднє засвоєння кредитів з контролю та моніторингу діяльності у закладах вищої освіти, якість освітнього процесу.

Постреквізити. Основні положення навчальної дисципліни мають застосовуватися при вивченні фахових дисциплін.

Посилання на сторінку навчальної дисципліни в MOODLE

<http://31.128.79.157:8083/user/files.php>

1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1. Мета вивчення навчальної дисципліни навчальної дисципліни «Сучасні аспекти судово-медичної травматології» полягає в отриманні майбутнім лікарем необхідного обсягу теоретичних знань в галузі травматичних ушкоджень, їх давності та механізму утворення, що у підсумку буде сприяти встановленню справжнього діагнозу у клінічній практиці, а також допомозі правоохоронним органам у розкритті злочинів проти особистості.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є отримання знань, вмінь та компетентностей у разі виконання лікарем-педіатром функцій спеціаліста в галузі судової медицини, що передбачено Кримінальним процесуальним кодексом України, а також знання основ проведення судово-медичної експертизи, надання правоохоронним органам практичної допомоги у випадках ідентифікації зняряду злочину, фіксації та оцінки за ступенем тяжкості травматичних ушкоджень, а також отримання лікарем-педіатром знань, вмінь та компетентностей у разі галузі медичного правознавства.

1.3. Компетентності та результати навчання, формуванню яких сприяє навчальна дисципліна.

1.3.1. Вивчення навчальної дисципліни забезпечує опанування здобувачами вищої освіти наступних **компетентностей**:

Інтегральної компетентності: здатності інтегрувати знання та розв'язувати складні спеціалізовані задачі в нових або незнайомих середовищах за наявності неповної або обмеженої інформації з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності в мультидисциплінарному контексті на основі концептуальних знань, що включають сучасні наукові здобутки у галузі охорони здоров'я, із здатністю зрозумілого і аргументованого донесення висновків до фахівців і нефахівців, а також є основою для оригінального мислення, продовження навчання з високим ступенем автономії та проведення досліджень;

загальних компетентностей: здатності до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, здатності вчитися і бути сучасно навченим; застосовувати знання в практичних ситуаціях; здатності до адаптації та дії в новій ситуації; здатності приймати обґрунтоване рішення; працювати в команді та навички міжособистісної взаємодії; спілкуватися державною мовою як усно, так і

письмово; здатності спілкуватись іноземною мовою отримувати навички використання інформаційних і комунікаційних технологій; здатності діяти соціально відповідально та свідомо;

спеціальних (фахових) компетентностей: здатності до опитування та визначення необхідного переліку лабораторних та інструментальних досліджень та оцінки їх результатів; здатності до встановлення попереднього та клінічного діагнозу захворювання; здатності до проведення експертизи працездатності, до ведення медичної документації, до проведення аналізу діяльності лікаря, підрозділу, закладу охорони здоров'я, проведення заходів щодо забезпечення якості та безпеки медичної допомоги і підвищення ефективності використання медичних ресурсів.

1.3.2. Вивчення навчальної дисципліни забезпечує набуття студентами наступних **програмних результатів навчання**:

ПРН 3 – здатність застосовувати набуті знання, навички та розуміння для вирішення типових задач діяльності лікаря, сфера застосування яких передбачена переліками синдромів та симптомів, захворювань, невідкладних станів, лабораторних та інструментальних досліджень, медичних маніпуляцій

ПРН 4 – збір інформації про пацієнта

ПРН 5 – оцінювання результатів опитування, фізичного обстеження, даних лабораторних та інструментальних досліджень

ПРН 6 – встановлення попереднього клінічного діагнозу захворювання

ПРН 16 – оцінювання впливу навколишнього середовища на стан здоров'я населення

ПРН 17 – ведення медичної документації, обробка державної, соціальної та медичної інформації

1.3.3. Вивчення навчальної дисципліни забезпечує набуття студентами наступних **соціальних навичок (Soft skills)**:

Знати:

- 1) нормативно-правове забезпечення судово-експертної діяльності;
- 2) особливості організації судово-медичної експертизи в Україні;
- 3) види тілесних ушкоджень та причини їх виникнення;
- 4) особливості травматичних ушкоджень від дії тупих предметів;
- 5) особливості травматичних ушкоджень від дії гострих предметів;
- 6) особливості вогнепальної та вибухової травми;
- 7) особливості транспортного травматизму;
- 8) особливості травми від падіння з висоти;
- 9) ознаки ступеню тяжкості тілесних ушкоджень;
- 10) види насильницької смерті та особливості розтину трупів у цих випадках;
- 11) особливості огляду місця події у випадку насильницької смерті;
- 12) можливості судово-медичної лабораторії у випадках травматичних ушкоджень;

13) особливості дослідження одягу у випадках травматичних пошкоджень;

14) особливості дослідження знарядь травми;

15) особливості вилучення речових доказів з місця події.

Вміти:

1) визначати вид та ступінь тяжкості тілесного ушкодження;

2) описувати тілесні ушкодження;

3) визначати вид знаряддя травми;

4) встановлювати при життєвість травматичних ушкоджень та давність

їх виникнення;

5) встановлювати дистанцію та напрямок пострілу;

6) встановлювати епіцентр вибуху та дистанцію вибуху;

7) визначати вид та механізм транспортної травми;

8) знаходити, описувати та вилучати речові докази з місця події;

9) визначати причину насильницької смерті;

10) формулювати питання, які можуть бути вирішені під час проведення судово-медичної експертизи трупа;

11) проводити огляд потерпілої особи з приводу тілесних ушкоджень;

12) визначати відсоток втрати загальної працездатності внаслідок травми;

13) фотографувати ушкодження;

14) складати схеми у випадках множинних пошкоджень;

15) знаходити та описувати ушкодження на одязі та взутті потерпілого.

. 2. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь, ОПП	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 3,0	Галузь знань <u>22 «Охорона здоров'я»</u> (шифр і назва)	Вибіркова
Загальна кількість годин – 90	Спеціальність: <u>228 «Педіатрія»</u> (шифр і назва)	Рік підготовки (курс):
		5-й
		Семестр
		1-й
Годин для денної форми навчання: аудиторних – 20	Освітній ступінь: <u>магістр</u> ОПП <u>«Педіатрія»</u>	Лекції
		10 год.
		Практичні
		10 год.
		Лабораторні
		-

самостійної роботи - 70		Самостійна робота
		70 год.
		Індивідуальні завдання: -
		Вид підсумковою контролю: залік

2.1. Опис дисципліни

№ з/п	Назви тем дисципліни	Кількість годин					
		Форма навчання очна (денна)					
		Ра-зом	У тому числі				
Лек	Прак		Лаб	Інд.	СРС		
1	Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули в результаті впливу різних транспортних засобів. Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули в результаті наїзду автомашини на пішохода	10	2	1	-	-	7
2	Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули в результаті травми всередині кабіни автомашини. Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули від переїзду колесами автомашини Методика вилучення біологічного матеріалу для додаткових досліджень при експертизі трупів осіб, які загинули в результаті автотравми	8	-	1	-	-	7
3	Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули під час інших видах автомобільної травми (випадання з кузова автомашини, притиснення автомашиною до нерухомої перешкоди, комбіновані види автотравми). Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули у випадках мотоциклетної травми Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули в результаті залізничної травми	10	2	1	-	-	7
4	Методика дослідження трупів осіб, які загинули під час авіакатастрофи.	8	-	1	-	-	7

	Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули від травм на водному транспорті . Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули під час падіння з висоти.						
5	Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули від дії гострих предметів. Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули від впливу ріжучих предметів. Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули в результаті падіння з положення стоячи.	10	2	1	–	–	7
6	Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули від впливу колючих предметів Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули в результаті впливу рубаючих предметів	8	–	1	–	–	7
7	Вогнепальна зброя, боєприпаси, механізм пострілу, додаткові фактори пострілу, механізм дії снаряда на одяг і тканини тіла людини Судово-медична експертиза вогнепальних ушкоджень. Основні питання, що виникають при експертизі вогнепальних ушкоджень.	10	2	1	–	–	7
8	Особливості вогнепальних поранень з мисливської зброї. Пошкодження при пострілі з дефектного саморобної зброї, під час вибуху гранат, запалів мін, снарядів, вибухових речовин Методи дослідження димного та бездимного пороху	8	–	1	–	–	7
9	Діагностика вхідного і вихідного вогнепальних поранень. Встановлення дистанції пострілів, морфологічні ознаки пострілу в упор, з ближньої і далекої відстані. Дослідження ранового каналу, встановлення напрямку ранового каналу.	8	–	1	–	–	7

	Вирішення питань про послідовність вогнепальних поранень.						
10	Правила вилучення біологічного матеріалу для додаткових досліджень: ран шкіри, пошкоджень кісток. Фізико-технічні методи дослідження вогнепальних ушкоджень. Додаткові методи дослідження при вогнепальних ушкодженнях	10	2	1	–	–	7
	Всього годин по дисципліні	90	10	10	–	–	70

2.2.1 Лекції

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Види лекцій
1	Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули в результаті впливу різних транспортних засобів. Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули в результаті наїзду автомашини на пішохода	2	Лекція – інформація, мультимедійна презентація
2	Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули під час інших видах автомобільної травми (випадання з кузова автомашини, притиснення автомашиною до нерухомої перешкоди, комбіновані види автотравми). Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули у випадках мотоциклетної травми. Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули в результаті залізничної травми	2	Лекція - інформація, мультимедійна презентація
3	Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули від дії гострих предметів. Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули від впливу ріжучих предметів. Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули в результаті падіння з положення стоячи.	2	Лекція – інформація, мультимедійна презентація
4	Вогнепальна зброя, боєприпаси, механізм пострілу, додаткові фактори пострілу, механізм дії снаряда на одяг і тканини тіла людини. Судово-медична експертиза вогнепальних ушкоджень. Основні питання,	2	Лекція - інформація, мультимедійна презентація

	що виникають при експертизі вогнепальних ушкоджень.		
5	Правила вилучення біологічного матеріалу для додаткових досліджень: ран шкіри, пошкоджень кісток. Фізико-технічні методи дослідження вогнепальних ушкоджень. Додаткові методи дослідження при вогнепальних ушкодженнях.	2	Лекція – інформація, мультимедійна презентація
Всього годин		10	

2.2.2 Семінарські заняття - не має

2.2.3 Практичні заняття

№ з/п	Назва теми	Кількість Год.	Методи навчання	Форми контролю
1	Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули в результаті впливу різних транспортних засобів. Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули в результаті наїзду автомашини на пішохода	1	Розповідь-пояснення презентація	Тестовий контроль
2	Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули в результаті травми всередині кабіни автомашини. Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули від переїзду колесами автомашини Методика вилучення біологічного матеріалу для додаткових досліджень при експертизі трупів осіб, які загинули в результаті автотравми	1	Розповідь-пояснення Презентація відеоролік	Усне опитування тестовий контроль
3	Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули під час інших видах автомобільної травми (випадання з кузова автомашини, притиснення автомашинною до нерухомої перешкоди, комбіновані види автотравми). Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули у випадках мотоциклетної травми. Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули в результаті залізничної травми	1	Розповідь-пояснення презентація	Усне опитування тестовий контроль

4	Методика дослідження трупів осіб, які загинули під час авіакатастрофи. Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули від травм на водному транспорті . Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули під час падіння з висоти.	1	Розповідь-пояснення презентація	Усне опитування ятестовий контроль
5	Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули від дії гострих предметів. Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули від впливу ріжучих предметів. Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули в результаті падіння з положення стоячи.	1	Розповідь-пояснення презентація	Усне опитування ятестовий контроль
6	Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули від впливу колючих предметів. Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули в результаті впливу рубаючих предметів	1	Розповідь-пояснення презентація	Усне опитування ятестовий контроль
7	Вогнепальна зброя, боєприпаси, механізм пострілу, додаткові фактори пострілу, механізм дії снаряда на одяг і тканини тіла людини. Судово-медична експертиза вогнепальних ушкоджень. Основні питання, що виникають при експертизі вогнепальних ушкоджень.	1	Розповідь-пояснення презентація	Усне опитування ятестовий контроль
8	Особливості вогнепальних поранень з мисливської зброї. Пошкодження при пострілі з дефектної саморобної зброї, під час вибуху гранат, запалів мін, снарядів, вибухових речовин. Методи дослідження димного та бездимного пороху	1	Розповідь-пояснення презентація	Усне опитування ятестовий контроль
9	Діагностика вхідного і вихідного вогнепальних поранень. Встановлення дистанції пострілів, морфологічні ознаки пострілу в упор, з ближньої і далекої відстані. Дослідження ранового каналу, встановлення напрямку ранового каналу. Вирішення питань про послідовність вогнепальних поранень.	1	Розповідь-пояснення презентація	Усне опитування ятестовий контроль
10	Правила вилучення біологічного матеріалу для додаткових досліджень: ран шкіри, пошкоджень кісток. Фізико-технічні методи дослідження вогнепальних ушкоджень. Додаткові	1	Розповідь-пояснення презентація	Усне опитування ятестовий контроль

	методи дослідження при вогнепальних ушкодженнях			
	Всього годин	10		

2.2.4. Лабораторні заняття - не має

2.2.5. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість год.	Методи навчання	Форми контролю
1	Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули в результаті впливу різних транспортних засобів. Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули в результаті наїзду автомашини на пішохода	7	Робота з текстом конспектування	Тестовий контроль, самоконтроль
2	Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули в результаті травми всередині кабіни автомашини. Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули від переїзду колесами автомашини Методика вилучення біологічного матеріалу для додаткових досліджень при експертизі трупів осіб, які загинули в результаті автотравми	7	Робота з текстом конспектування	Тестовий контроль, самоконтроль
3	Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули під час інших видах автомобільної травми (випадання з кузова автомашини, притиснення автомашинною до нерухомої перешкоди, комбіновані види автотравми). Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули у випадках мотоциклетної травми. Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули в результаті залізничної травми	7	Робота з текстом конспектування	Тестовий контроль, самоконтроль
4	Методика дослідження трупів осіб, які загинули під час авіакатастрофи. Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули від травм на водному транспорті. Судово-медична експертиза	7	Робота з текстом конспектування	Тестовий контроль, самоконтроль

	трупів осіб, які загинули під час падіння з висоти.			
5	Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули від дії гострих предметів. Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули від впливу ріжучих предметів. Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули в результаті падіння з положення стоячи.	7	Робота з текстом конспектування	Тестовий контроль, самоконтроль
6	Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули від впливу колючих предметів. Судово-медична експертиза трупів осіб, які загинули в результаті впливу рубаючих предметів	7	Робота з текстом конспектування	Тестовий контроль, самоконтроль
7	Вогнепальна зброя, боєприпаси, механізм пострілу, додаткові фактори пострілу, механізм дії снаряда на одяг і тканини тіла людини. Судово-медична експертиза вогнепальних ушкоджень. Основні питання, що виникають при експертизі вогнепальних ушкоджень.	7	Робота з текстом конспектування	Тестовий контроль, самоконтроль
8	Особливості вогнепальних поранень з мисливської зброї. Пошкодження при пострілі з дефектної саморобної зброї, під час вибуху гранат, запалів мін, снарядів, вибухових речовин. Методи дослідження димного та бездимного пороху	7	Робота з текстом конспектування	Тестовий контроль, самоконтроль
9	Діагностика вхідного і вихідного вогнепальних поранень. Встановлення дистанції пострілів, морфологічні ознаки пострілу в упор, з ближньої і далекої відстані. Дослідження ранового каналу, встановлення напрямку ранового каналу. Вирішення питань про послідовність вогнепальних поранень.	7	Робота з текстом конспектування	Тестовий контроль, самоконтроль
10	Правила вилучення біологічного матеріалу для додаткових досліджень: ран шкіри, пошкоджень кісток. Фізико-технічні методи дослідження вогнепальних ушкоджень. Додаткові методи дослідження при вогнепальних ушкодженнях	7	Робота з текстом конспектування	Тестовий контроль, самоконтроль
	Всього годин	70		

3. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

3.1. Оцінювання успішності навчання здобувачів освіти здійснюється на підставі чинної «Інструкції з оцінювання навчальної діяльності здобувачів освіти ХНМУ» від 21.08.2021 № 181.

Поточний контроль проводиться на кожному аудиторному занятті (крім лекцій). За результатами засвоєння кожної теми заняття виставляється оцінка з використанням 4-бальної системи. Навчальний матеріал дисципліни, передбачений для засвоєння здобувачем освіти у процесі самостійної роботи, виноситься на підсумковий контроль разом з навчальним матеріалом, що вивчався при проведенні аудиторних навчальних занять.

Загальна навчальна діяльність вважається виконаною, якщо здобувач відпрацював всі пропущені аудиторні заняття та лекції, а середній бал за всі теми дорівнює 3-ом балам та вище. Загальна навчальна діяльність закінчується оцінкою з формою контролю «залік». Бали для дисциплін розраховуються як середнє арифметичне балів поточного контролю за всі теми впродовж всього періоду вивчення дисципліни (з точністю до сотих) за таблицею 2 «Перерахунок середньої оцінки за поточний контроль у багатобальну шкалу (для дисциплін, що завершуються заліком)», що додається автоматично в межах функціоналу електронного журналу АСУ. Загальна навчальна діяльність визначається у балах від 120 до 200 та відміткою – «зараховано» або «не зараховано». Викладач виставляє здобувачу освіти відповідну оцінку у індивідуальний навчальний план та заповнює відомості успішності з дисципліни.

Перерахунок середньої оцінки за поточний контроль у багатобальну шкалу проводиться відповідно до «Інструкції з оцінювання навчальної діяльності здобувачів...» (таблиця 2). Наказ ХНМУ від 21.08.2021 р. №181.

Таблиця 2

Перерахунок середньої оцінки за поточну діяльність у багатобальну шкалу (для дисциплін, що завершуються заліком)

4-бальна шкала	200-бальна шкала	4-бальна шкала	200-бальна шкала	4-бальна шкала	200-бальна шкала
5	200	4.22-4,23	169	3.45-3,46	138
4.97-4,99	199	4.19-4,21	168	3.42-3,44	137
4.95-4,96	198	4.17-4,18	167	3.4-3,41	136
4.92-4,94	197	4.14-4,16	166	3.37-3,39	135
4.9-4,91	196	4.12-4,13	165	3.35-3,36	134
4.87-4,89	195	4.09-4,11	164	3.32-3,34	133
4.85-4,86	194	4.07-4,08	163	3.3-3,31	132
4.82-4,84	193	4.04-4,06	162	3.27-3,29	131
4.8-4,81	192	4.02-4,03	161	3.25-3,26	130

4.77-4,79	191	3.99-4,01	160	3.22-3,24	129
4.75-4,76	190	3.97-3,98	159	3.2-3,21	128
4.72-4,74	189	3.94-3,96	158	3.17-3,19	127
4.7-4,71	188	3.92-3,93	157	3.15-3,16	126
4.67-4,69	187	3.89-3,91	156	3.12-3,14	125
4.65-4,66	186	3.87-3,88	155	3.1-3,11	124
4.62-4,64	185	3.84-3,86	154	3.07-3,09	123
4.6-4,61	184	3.82-3,83	153	3.05-3,06	122
4.57-4,59	183	3.79-3,81	152	3.02-3,04	121
4.54-4,56	182	3.77-3,78	151	3-3,01	120
4.52-4,53	181	3.74-3,76	150	Менше 3	Недостатньо
4.5-4,51	180	3.72-3,73	149		
4.47-4,49	179	3.7-3,71	148		
4.45-4,46	178	3.67-3,69	147		
4.42-4,44	177	3.65-3,66	146		
4.4-4,41	176	3.62-3,64	145		
4.37-4,39	175	3.6-3,61	144		
4.35-4,36	174	3.57-3,59	143		
4.32-4,34	173	3.55-3,56	142		
4.3-4,31	172	3.52-3,54	141		
4,27-4,29	171	3.5-3,51	140		
4.24-4,26	170	3.47-3,49	139		

3.2. Питання до заліку:

1. Організаційно-процесуальні основи проведення судово-медичної експертизи на Україні. Права, обов'язки і відповідальність судово-медичного експерта. Судово-медична документація.
2. Судово-медична експертиза – предмет і завдання галузі, об'єкти експертизи, регламентуючі нормативно-правові документи, документація. Структура бюро судово-медичної експертизи.
3. Методика проведення судово-медичної експертизи. Структура «Висновку експерта». Вимоги до оформлення висновків та порядок їх підпису. Відповідальність експерта. Залучення лікарів-консультантів.
4. Огляд місця події – завдання лікаря під час огляду трупа на місці його виявлення, документація, схема опису трупа на місці події, правила вилучення речових доказів біологічного походження.
5. Ушкодження тупими предметами. Класифікація тупих предметів. Види тілесних ушкоджень та механізм їх спричинення від дії тупих предметів. Судово-медичне значення саден.
6. Ушкодження тупими предметами. Класифікація тупих предметів. Види тілесних ушкоджень та механізм їх спричинення від дії тупих предметів. Судово-медичне значення синців.
7. Ушкодження тупими предметами. Класифікація і диференційна діагностика ран, що заподіяні тупими предметами.

8. Ушкодження гострими предметами. Класифікація гострих предметів і ран, що їх заподіяли. Диференційна діагностика різаної та рубленої ран.
9. Ушкодження гострими предметами. Класифікація гострих предметів і ран, що їх заподіяли. Ознаки колото-різаної рани. Основний та додатковий розріз та його судово-медичне значення.
10. Судово-медична травматологія. Характер, механізм виникнення і судово-медичне значення переломів ребер, хребта, костей лицьового черепа. Види переломів. Прямі й непрямі переломи.
11. Травматизм та його види. Падіння з висоти - види падіння, особливості огляду місця події та експертизи в цих випадках. Падіння на площині.
12. Визначення зажиттєвості та давності пошкоджень в судовій медицині.
13. Судово-медична травматологія. Характер, механізм виникнення і судово-медичне значення переломів плоских і трубчатих кісток.
14. Судово-медична експертиза смерті і ушкоджень, що виникли внаслідок падіння з висоти, їх диференціальна діагностика з автотравмою.
15. Визначення терміну «автотравма». Специфічні, характерні і нехарактерні ушкодження внаслідок автомобільної травми. Судово-медична експертиза випадків випадіння людини із кабіни автомобіля.
16. Види автомобільної травми. Судово-медична експертиза випадків наїзду автомобіля на пішохода. Значення бампер-перелому.
17. Види автомобільної травми. Судово-медична експертиза випадків переїзду тіла колесом автомобіля.
18. Види автомобільної травми. Судово-медична експертиза випадків травми водія і пасажира всередині кабіни автомобіля.
19. Класифікація транспортної травми. Судово-медична експертиза мотоциклетної травми. Класифікація та види мототравми. Специфічні, характерні та нехарактерні ушкодження в цих випадках.
20. Судово-медична експертиза залізничної травми. Питання, які вирішуються при судово-медичній експертизі даного виду травми.
21. Вогнепальні ушкодження. Визначення вхідного та вихідного отвору на шкірі та на кістках. Види кульових ранових каналів. Визначення дистанції пострілу. Феномен Віноградова.
22. Класифікація вогнепальної зброї. Судово-медична експертиза ушкоджень внаслідок дії мисливської зброї. Ушкодження дробом. Визначення вхідного та вихідного отвору, дистанції пострілу.
23. Вибухова травма. Особливості судово-медичної експертизи потерпілих внаслідок вибуху. Коло питань, що вирішує судово-медичний експерт.
24. Вогнепальні ушкодження. Лабораторні методи дослідження при експертизі вогнепальних ушкоджень та їх можливості.

25. Судово-медико-криміналістичні методи дослідження та їх можливості.
26. Ідентифікаційні дослідження знарядь травми. Можливості ідентифікаційних досліджень кісток трупа. Встановлення особистості за стоматологічним статусом.
27. Визначення терміну «тілесне ушкодження». Втрата органа або втрата органом його функції – види ушкоджень, оцінка за ступенем тяжкості, особливості проведення судово-медичної експертизи цих ушкоджень.
28. Судово-медична експертиза живих осіб. Класифікація ступенів тяжкості тілесних ушкоджень і їх кваліфікаційні ознаки.
29. Судово-медична експертиза живих осіб. Ознаки тяжкого тілесного ушкодження. Перелік ушкоджень, що є небезпечними для життя.
30. Судово-медична експертиза живих осіб. Кваліфікаційні ознаки легких тілесних ушкоджень та ушкоджень середнього ступеню важкості.
31. Судово-медична експертиза живих осіб. Види загальної і професійної працездатності, порядок встановлення її втрати.
32. Судово-медична експертиза стану здоров'я, симуляції, агравації, штучних хвороб.
33. Судово-медична експертиза одягу та обуві внаслідок травматичного ушкодження.
34. Судово-медична експертиза знарядь травми, питання які можливо вирішити під час судово-медичної експертизи.
35. Використання інфрачервоного та ультрафіолетового освітлення у випадку лабораторних досліджень травматичних ушкоджень.
36. Судово-медична експертиза плям крові на одязі та знаряддях травми.
37. Судово-трасологічна експертиза об'єктів травми та її можливості.
38. Судово-медична експертиза самоушкоджень та особливості таких експертиз.
39. Диференційна діагностика падіння з висоти та автомобільної травми.
40. Диференційна діагностика вогнепальної травми та колотої травми від дії гострих предметів.

3.4. Індивідуальні завдання – не передбачені

3.6. Правила оскарження оцінки

Апеляція здобувача вищої освіти щодо оцінки (кількості балів), повинна подаватись особисто не пізніше наступного робочого дня після проведення підсумкового контролю та оголошення оцінки. Апеляція розглядається не пізніше наступного дня після її подання у присутності здобувача. Додаткове опитування здобувача вищої освіти при розгляді апеляції не допускається. Порядок подання і розгляду апеляції повинен бути оприлюднений та доведений до відома здобувача не пізніше ніж 7 днів після подання апеляції.

4. ПОЛІТИКА ДИСЦИПЛІНИ

Вимоги дисципліни.

- повага до колег,
- толерантність до інших та їхнього досвіду,
- сприйнятливність та неупередженість,
- здатність не погоджуватися з думкою, але шанувати особистість опонента/-ки,
- ретельна аргументація своєї думки та сміливість змінювати свою позицію під впливом доказів,
- я-висловлювання, коли людина уникає непотрібних узагальнювань, описує свої почуття і формулює свої побажання з опорою на власні думки і емоції,
- обов'язкове знайомство з першоджерелами.

Відвідування занять та поведінка.

Відвідування лекційних та практичних занять є обов'язковим. Відпрацювання пропущених практичних занять відбувається щоденно з 15.00 до 17.00 на кафедрі, згідно графіку на інформаційному стенді та передбачає усне опитування, вирішення тестових завдань об'ємом до 30 тестових завдань. Відпрацювання пропущених лекцій відбувається шляхом написання реферату від руки об'ємом до 20 сторінок на аркушах формату А4. Реферат повинен бути написаний з посиланням на джерела літератури та переданий викладачу особисто. Якщо виникають запитання, то можна звернутися до викладача особисто, он-лайн або за електронною поштою.

Під час лекції бажано вести конспект та зберігати достатній рівень тиші, можливо ставити запитання. До проведення практичних занять студенти повинні підготуватися за темою заняття, активно приймати участь у дискусії, ставити запитання, висловлювати свою точку зору. Під час обговорення необхідно зберігати повагу до колег, толерантність до їх досвіду, сприйнятливність та неупередженість, здатність до конструктивної критики, спиратися на власні емоції та думки.

Під час занять дозволяється:

- залишати аудиторію на короткий час за потреби та за дозволом викладача;
- пити безалкогольні напої;
- фотографувати слайди презентацій;
- брати активну участь у ході заняття.

Під час занять заборонено:

- їсти (за виключенням осіб, особливий медичний стан яких потребує іншого – в цьому випадку необхідне медичне підтвердження);
- палити, вживати алкогольні і навіть слабоалкогольні напої або наркотичні засоби;
- нецензурно висловлюватися або вживати слова, які ображають честь і гідність колег та професорсько-викладацького складу;

- грати в азартні ігри;
- наносити шкоду матеріально-технічній базі університету (псувати інвентар, обладнання; меблі, стіни, підлоги, засмічувати приміщення і території);
- галасувати, кричати або прослуховувати гучну музику в аудиторіях і навіть у коридорах під час занять.

Використання електронних гаджетів.

Використання електронних гаджетів є основним і потужним інформаційним джерелом до вивчення курсу, адаптивним до сучасних вимог і сприяє входженню в сучасний європейський освітній простір. Гаджети забезпечують постійний зворотній зв'язок: «викладач- здобувач вищої освіти», «здобувач-здобувач вищої освіти», «здобувач-група здобувачів вищої освіти».

Політика щодо осіб з особливими освітніми потребами.

Організація інклюзивного навчання в закладах вищої освіти здійснюється згідно з наказом ХНМУ № 203 від 22.06.2018 «Про затвердження порядку супроводу (надання допомоги) осіб з обмеженими фізичними можливостями, громадян похилого віку, інших маломобільних груп населення під час перебування на території (в приміщеннях) ХНМУ.

Рекомендації щодо успішного складання дисципліни (активність здобувачів вищої освіти під час практичного заняття, виконання необхідного мінімуму навчальної роботи).

Протягом вивчення дисципліни здобувач вищої освіти зобов'язаний:

- систематично відвідувати практичні заняття та лекції;
- вести конспекти практичних занять;
- приймати активну участь у роботі на заняттях;
- виконувати самостійну позааудиторну роботу.

Заохочення та стягнення.

Додаткові бали впродовж курсу не передбачені.

Техніка безпеки.

На першому занятті будуть роз'яснені основні принципи охорони праці на кафедрі шляхом проведення інструктажу. Очікується, що кожен повинен знати, де найближчий до аудиторії евакуаційний вихід, де знаходиться вогнегасник, як їм користуватися тощо. Після проведення інструктажу кожен здобувач вищої освіти повинен поставити підпис у журналі інструктажу кафедри з охорони праці.

5. АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

Кафедра судової медицини, медичного правознавства імені заслуженого професора М.С.Бокаріуса підтримує нульову толерантність до плагіату. Від здобувачів вищої освіти очікується бажання постійно підвищувати власну обізнаність в академічному письмі. На перших заняттях проводитимуться інформаційні заходи щодо того, що саме вважати плагіатом та як коректно здійснювати дослідницько-науковий пошук.

6. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова:

1. Концевич І.О., Михайличенко Б.В. Судова медицина. - К.:МП Леся, 1997. – 656 с.
2. Судова медицина. Медичне законодавство: підручник: у 2 кн. Б.В. Михайличенко, В.А. Шевчук, С.С. Бондар та ін.. за ред.. проф.. В.Ф. Москаленка, Б.В. Михайличенка. – Кн.1 Судова медицина. – К.»Медицина», 2011. – 448 с.
3. Судова медицина. Медичне законодавство: підручник: у 2 кн. Б.В. Михайличенко, В.А. Шевчук, С.С. Бондар та ін.. за ред.. проф.. В.Ф. Москаленка, Б.В. Михайличенка. – Кн.1 Медичне законодавство. Правова регламентація лікарської діяльності– К.»Медицина», 2011. – 496 с.
4. Стеценко С.Г., Стеценко В.Ю., Сенюта І.Я. Медичне право України: Підручник / За заг. ред. д.ю.н., проф.. С.Г. Стеценка. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. - 507 с.
5. Берн І., Езер Т., Коен Дж., Оверал Дж., Сенюта І. Права людини у сфері охорони здоров'я: практичний посібник / За наук. ред. І. Сенюти. – Львів : Вид-во ЛОБФ «Медицина і право», 2012. – 576 с.
6. Сергеев Ю.Д., Бисюк Ю.В. Ненадлежащее оказание медицинской помощи (экспертно-правовые аспекты). – М.: изд-во КМК. – 2008. – 400 с.
7. Сергеев Ю.Д. Профессия врача. Юридические аспекты. – К.: Вища школа, 1988. – 208 с.
8. Концевич И.А. Долг и ответственность врача. – К.: Вища школа, 1983. – 110 с.
9. Концевич И.А. Судебно-медицинские аспекты врачебной практики. – К.: Здоров'я., 1974. – 127 с.
10. Судебная медицина. Руководство для врачей/ под ред. Проф. А.А. Матышева. – Спб: Гиппократ, 1988. – 544 с.
11. Громов А.П. Права, обязанности и ответственность медицинских работников – М.: Медицина, 1976. – 168 с.
12. Глушков В.А. Ответственность и преступления в области здравоохранения. – К.: Вища школа, 1987. – 200 с.

Допоміжна:

1. Богомазова І.О. Право на якісні та безпечні лікарські засоби в системі права на охорону здоров'я // Медичне право. – Спеціальний випуск № 3, 2017. – С. 9 – 17.
2. Воробьева Л.В. Медицинское право : краткий курс лекций / Л.В. Воробьева. – Ростов н/Д : Феникс, 2014.

3. Зражевська Н. Захист професійної честі, гідності та ділової репутації лікарів у судовому порядку // Медичне право. – 1(15). – 2015.
4. Куц В.М. Кримінальна відповідальність за незаконне проведення дослідів над людиною : монографія / В.М. Куц, С.В. Гізімчук, В.О. Єгорова. – Харків: Юрайт, 2012.
5. Клапатий Д.Й. Правові аспекти надання закладами охорони здоров'я відповідей на запити на інформацію відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» // Медичне право. - № 1(19), 2017. – С. 55 – 66.
6. Лемеха Р.І. Поняття неналежного виконання професійних обов'язків медичним працівником // Сучасний вимір держави і права: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 19-20 травня 2017 р. - Львів: Західноукраїнська організація "Центр правничих ініціатив", 2017. - С.43-46.
7. Лемеха Р.І. Виправданий ризик як обставина, що виключає злочинність діяння медичних працівників // Правова держава: напрямки та тенденції її розбудови в Україні: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, Україна, 12-13 травня 2017 р. - Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2017. - С. 94-97
8. Пташник І. Р. Цивільно-правове регулювання трансплантації в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук/ І.Р. Пташник. – К., 2016. — 21 с.
9. Рыжкова Е. Медицинский туризм: общая характеристика и правовая регламентация в Украине / Е. Рыжкова. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.legeasiviata.in.ua/archive/2014/3-2/51.pdf>
10. Радиш Я. Соціально-психологічна реабілітація громадян – важлива складова державної політики України в сучасних умовах // Інвестиції: практика та досвід, 2015. - № 5. – С. 6 – 8.
11. Рогальський І. О. Юридична класифікація дефектів надання медичної допомоги у сфері акушерства та гінекології / І. О. Рогальський, Н. М. Калинюк, Н. В. Гуменна // Медичне право. – 2015. – № 2 (16).
12. Сенюта І. Я. Медичний нейтралітет як концепція забезпечення прав людини у сфері охорони здоров'я: досвід України / І. Я. Сенюта, Д. Й. Клапатий // Медичне право. – 2016. – № 1 (17).
13. Сенюта І.Я. Нові підходи до стандартів якості надання медичної допомоги та їх можливі юридично-правові наслідки // Український медичний часопис. – Online. – 10.05.2017. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.umj.com.ua/article/108196/novi-pidhodi-do-standartiv-yakosti-nadannya-medichnoyi-dopomogi-ta-yih-mozhlivi-yuridichno-pravovi-naslidki>
14. Сенюта І.Я. Цивільний позов як інструмент захисту прав суб'єктів медичних правовідносин: деякі аспекти [Текст] / І.Я. Сенюта // Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Право / голов. ред. Ю.М. Бисага. – Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2015. – Вип. 31. — Т.2. – С. 22–27.
15. Senyuta I.Y. Medical Neutrality as a Human Rights in Patient Care Concept:

Experience of Ukraine/ I.Y. Senyuta, D.Y. Klapatyi// Medical Law. — 2016. — № 17. — P. 50-71.

16. Вершкова І. В., Крикля В. В., Мартинова О. В., Горяча Л. О. Екстремальна медицина : навч. посібник / І. В. Вершкова, В. В. Крикля, О. В. Мартинова, Л. О. Горяча. – Харків, 2014. – 124 с.

17. Флоря В. Ответственность за врачебные преступления. Расследование и экспертиза. – LAP LAMBERT Academic Publishing, 2013.

7. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Алма-Атинська Декларація. ВООЗ, від 06.09.1978 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.euro.who.int/ru/publications/policy-documents/declaration-of-alma-ata,-1978>

2. Декларація про медичну допомогу, орієнтовану на пацієнта / Міжнародний альянс організацій пацієнтів, від 24.02.2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.patientsorganizations.org>

3. Декларація про політику в галузі дотримання прав пацієнта в Європі / Європейська консультативна нарада ВООЗ з прав пацієнта, 1994 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.who.int/genomics/public/eu_declaration1994.pdf

4. Джакартська декларація про провідну роль зміцнення здоров'я у ХХІ столітті / ВООЗ, 21-25 липня 1997 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.who.int/healthpromotion/conferences/previous/jakarta/declaration/en/index1.html>

5. Європейська соціальна хартія / Рада Європи, від 03.05.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_062

6. Європейська хартія прав пацієнтів, листопад 2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.activecitizenship.net/patients-rights/projects/29-european-charter-of-patients-rights.html>

7. Захист осіб з психічними захворюваннями та покращення психіатричної допомоги: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 46/119 / Генеральна Асамблея ООН. 17 грудня 1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/documents/ga/res/46/a46r119.htm>

8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод / Рада Європи, від 04.11.1950 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004

9. Конвенція про захист прав та гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенція про права людини та біомедицину / Рада Європи, від 04.04.1997 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_334

10. Конвенція про права інвалідів. ООН, від 13.12.2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_g71

11. Лісабонська декларація про права пацієнта / Всесвітня медична асоціація.

- Асамблея ВМА, вересень-жовтень 1981р., переглянута у 2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.med-pravo.ru/Ethics/LisbonDecl.htm>
12. Люблянська хартія з реформування охорони здоров'я / ВООЗ, від 18.06.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0010/113302/E55363.pdf
13. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права / ООН, від 16.12.1966 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_043
14. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права / ООН, від 16.12.1966 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_042
15. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права / ООН, від 16.12.1966 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_042
16. Міжнародні керівні принципи етики для біомедичних досліджень на людині / Рада міжнародних організацій медичних наук, 2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fhi.org/training/fr/retc/pdf_files/cioms.pdf
17. Позиційний документ: медсестри і права людини / Міжнародна рада медичних сестер, 1998 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.icn.ch/images/stories/documents/publications/position_statements/E10_Nurses_Human_Rights.pdf
18. Рекомендації REC(2004)10 Комітету Міністрів Ради Європи державам-учасницям щодо захисту прав людини і гідності осіб з психічними розладами / Комітет Міністрів Ради Європи, від 22.09.2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=775685>
19. Хартія про право на охорону здоров'я / Міжнародний союз юристів. Генеральна асамблея МСЮ, від 31.08.2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uianet.org/documents/qquia/resolutions/Sante4Gb.pdf>
20. General comment No. 14: The Right to the Highest Attainable Standard of Health (Art. 12). CESCR, від 11.08.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.refworld.org/docid/4538838d0.html>

Посилання на сторінку навчальної дисципліни в MOODLE

<http://31.128.79.157:8083/user/files.php>

Корисні посилання:

Положення про запобігання, попередження та врегулювання випадків, пов'язаних із сексуальними домаганнями і дискримінацією у ХНМУ
http://files.knmu.edu.ua:8181/upload/redakt/doc_uchproc/polog-sex.doc

Положення про академічну доброчесність та етику академічних взаємовідносин в Харківському національному медичному університеті

http://files.knmu.edu.ua:8181/upload/redakt/doc_uchproc/polog_ad_etyka_text.pdf

Порядок проведення занять з поглибленого вивчення студентами Харківського національного медичного університету окремих дисциплін понад обсяг навчального плану

http://files.knmu.edu.ua:8181/upload/redakt/doc_uchproc/nak-poriad-pogl-yyv-dyxc.docx

Положення про Комісію з академічної доброчесності, етики та управління
конфліктами ХНМУ
http://files.knmu.edu.ua:8181/upload/redakt/doc_uchproc/polog_komis_ad_tekt.pdf

Положення про визнання результатів неформальної освіти в Харківському
національному медичному університеті

http://files.knmu.edu.ua:8181/upload/redakt/doc_uchproc/polog_neform_osv.pdf

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА:

[http://www.knmu.kharkov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=7108%3A2021-03-10-14-08-02&catid=12%3A2011-05-10-07-16-](http://www.knmu.kharkov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=7108%3A2021-03-10-14-08-02&catid=12%3A2011-05-10-07-16-32&Itemid=33&lang=uk)

[32&Itemid=33&lang=uk](http://www.knmu.kharkov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=7108%3A2021-03-10-14-08-02&catid=12%3A2011-05-10-07-16-32&Itemid=33&lang=uk)

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ:

[http://www.knmu.kharkov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2520%3A2015-04-30-08-10-46&catid=20%3A2011-05-17-09-30-](http://www.knmu.kharkov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2520%3A2015-04-30-08-10-46&catid=20%3A2011-05-17-09-30-17&Itemid=40&lang=uk)

[17&Itemid=40&lang=uk](http://www.knmu.kharkov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2520%3A2015-04-30-08-10-46&catid=20%3A2011-05-17-09-30-17&Itemid=40&lang=uk)

http://files.knmu.edu.ua:8181/upload/redakt/doc_uchproc/kodex_AD.docx